

Het Bruijns boshoen is binnen

KEES MOELIKER & KEES HEIJ *

Al vrij snel nadat Kris Tindige de eerste foto's van een levend Bruijns boshoen (*Aepyodius bruijnii*) presenteerde (zie *Straatgras* 14 [3]: 25-26) kwam het bericht dat de vogel was overleden. Koelbloedigheid ter plaatse zorgde ervoor dat het hoen niet binnen een uur door de mieren werd verorberd, maar keurig verpakt in een plastic tasje werd ingevroren. Bij de beheerders van de vogelcollectie, Kees Moeliker en Kees Heij, begon het te jeuken, want voor het eerst was er een compleet en versdood Bruijns boshoen voor onderzoek beschikbaar. Een mooie aanvulling op de kop en botten die in 2001 werden verworven. Lang wachten zou de kans op ontgooien en bederf slechts vergroten. Daarom besloot het tweetal snel naar Indonesië af te reizen om het kadaver veilig te stellen. Hier volgt hun verslag van de 'Waigeo Expedition 2002' met een primeur: een terloops gemaakte foto van de broedheuvel van Bruijns boshoen.

Wij ontmoeten elkaar in Manado, Noord-Sulawesi op 2 oktober 2002 en een dag later zitten we aan boord van het passagiersschip Nggapulu met bestemming Sorong, noordwest Papua. De zee-reis van ruim 27 uur brengen we, wakend over onze bagage, door op matras 516 en 517 ergens onder in het ruim temidden van vele duizenden medepassagiers. In Sorong betrekken we diep in de nacht, op 5 oktober, het eenvoudige 'Grand Pacific' en die ochtend bezorgen twee leden van de Papua Bird Club het Bruijns boshoen (vanaf hier BB te noemen). De vogel is zo hard als een diepvrieskip. De rechterpoot waarmee hij in de strik had gezeten, is er inmiddels af (net onder het tarsusgewricht) en zit samen met een paar teenkootjes in een potje. De vogel vertoont duidelijke sporen van gevangenschap: het tarsusgewricht van de linkerpoot is eeltig en afgeplat, kennelijk ten gevolge van de fractuur aan de andere poot waardoor de typische loopvogel noodgedwongen veel moest zitten. Het verenkleed is gehavend. De meeste slagpennen missen de toppen of ontbreken in zijn geheel en beide vleugels vertonen een vreemd asymmetrisch ruiptatroon. We kunnen als eersten de kleur van de poten nauwkeurig vaststellen: grijszwart aan de voorzijde, langzaam overgaand in donker geelgroen aan de achterzijde

HET VERS ONTDOOIDE
25^e EXEMPLAAR 'KNOWN
TO SCIENCE' VAN
AEPYODIUS BRUIJNII.
[FOTO:
WAIGEO EXPEDITION 2002]

van de tarsus. De bovensnavel is grijszwart, het donkerst aan de zij-kanten, de punt is zilvergrijs. De ondersnavel heeft dezelfde basis-kleur, maar het snijvlak en de onderzijde zijn zilvergrijs. De kop heeft boven op de kruin, van de snavelbasis tot de achterkop over een lengte van 42 mm een aantal rijen roze vleesachtige papillen. Deze duidelijke aanzet van een kam was op de foto's die Tindige van de levende vogel maakte niet zichtbaar. Vervolgens meet de schuifmaat elke denkbare maat en verzamelen we veerluizen die uit het inmiddels ontgooide kadaver vallen. We nemen bloed af voor DNA-onderzoek en dan gaan er een paar injectiespuiten met 70% alcohol het vogellijf in. Tenslotte

dompelen we hem onder in ruim vier liter van dezelfde vloeistof. Het 25ste exemplaar van BB is geconserveerd. Tijd voor deel twee van onze missie: exact vaststellen waar BB in een strik liep.

Op 7 oktober varen we met proviand voor een paar dagen naar Waigeo. Ons doel is Warsambin gelegen in de monding van de Rabia straat, de nauwe toegang tot de baai die Waigeo bijna in tweeën deelt. Daar moet een zekere Domi Kotem wonen, de man die BB strikte. Het dorps hoofd stuurt ons echter door naar Mumes, een nederzetting aan de andere kant van de zee straat. Samen met een paar bejaarden zijn Domi en zijn gezin de enige bewoners van die

*[de auteurs zijn o.a. nauw betrokken bij het beheer van de vogelcollectie van het Natuurmuseum Rotterdam; e-mail: moeliker@nrm.nl, c.j.heij@12move.nl]

negorij. Hij is onze man. Hij zet dagelijks strikken of jaagt op koraalvissen om de magen van zijn grote gezin te vullen. De volgende morgen vroeg brengt hij ons naar de vangplaats. Daarvoor varen we eerst een paar kilometer in oostelijke richting langs de kust en steken dan het bos in. Ruim een kilometer landinwaarts, na een stevige wandeling over een licht maar gestaag stijgend pad, wijst Domi ons een zaailing met een blauw touwtje dat is vastgebonden aan de top: de strik. Normaal vangt hij hier kroonduiven (*Goura cristata*) en zwarte boshoenders (*Megapodius freycinet*). In de 25 jaar die Domi op Waigeo woont, heeft hij een keer of vijf een BB gevangen. We zijn het erover eens dat als BB hier (zo dicht bij menselijke bewoning) regelmatig en in grotere aantallen zou voorkomen, er veel vaker een in een strik zou lopen. Onze GPS geeft de coördinaten: 00° 20' 60''S; 130° 58' 83''E. De hoogte schatten we op 80-100 meter boven zeeniveau. Het bos is volgroeid met bomen van 40-50 meter hoogte, een open bladerdak, veel ondergroei van jonge bomen en een scherpe, losse kalksteenbodem.

We hebben nog tijd en brandstof voor een tochtje en varen de Mayalibit baai in. In de verte zien we de top van Nook, met bijna 1000 meter de hoogste berg van Waigeo. Daar zag de Belgische vogelaar Iwein Mauro - als eerste westerling - in mei 2002 BB bij een broedheuvel. We kunnen het niet laten en koersen naar Wai Foi, de desa die min of meer aan de voet van de berg ligt. De eerste dorpeling die ons tegemoet komt, vraagt meteen 'of we voor de *ayam*

hutan, de boskip, komen', alsof we een natuurreis geboekt hebben. Even later worden we voorgesteld aan Yan D'ouwe en Neelis Flij, twee tanige Papoea's die Mauro de berg op hielpen. Ze willen ook ons naar de broedheuvels van BB brengen. Een aantrekkelijk aanbod, maar we hebben slechts drie dagen voor we weer in Sorong moeten zijn. Het is volgens het verzamelde dorpscomité ongeveer vier uur lopen, dus tijd genoeg. Rond acht uur op 9 oktober - de 42e verjaardag van een van ons - gaan we op pad, onvoorbereid, zonder goede velduitrusting maar met camera's, kijkers, GPS, rijst, suiker, water, instant-soep en oploskoffie. Tien-en-een-half uur later - na een lange mars langs en door de Pale rivier, en na een onmenselijk steile klim - bereiken we in het donker een inmiddels wat vervallen vlondertje op een bergrichel onder de top van de berg: het (basis)kamp van Mauro. De nacht is koud, nat en winderig. 's-Ochtends strompelen we nog een uurtje omhoog door werkelijk prachtig regenwoud op de bergrug en tegen achten wijst Yan ons een bladerhoop. Het kan niet anders dan de broedheuvel van BB zijn. Op ongeveer 10 meter afstand staat een goed gecamoufleerd schuilhutje. Ons respect voor Mauro groeit. Hij heeft hier dagen en dagen gezeten, wachtend op een glimp van BB. Onze GPS peilt drie satelieten en geeft de volgende coördinaten: 00° 04' 90''S, 130° 45' 68''E. De broedheuvel is gebouwd op de zuidhelling van de richel, 50-75 meter onder de kam van de berg. De doorsnede

bedraagt ongeveer 3 meter, de hoogte 1 meter op het laagste punt van de helling en 30 cm op het hoogste punt. De broedheuvel is afgeplat, de rand is licht kratervormig en het centrum iets ingezakt. Het nest bestaat voor 80-90% uit fijn bladmateriaal de rest uit takjes, alles fijn van structuur; stenen ontbreken. De omgeving is primair bos met een open bladerdak en vrij dichte ondergroei. De bomen zijn begroeid met mos, de stamdoorsnede van de dikste exemplaren bedraagt 40-50 cm, de maximale hoogte naar schatting 40 meter. De bodem is rotsachtig (geen kalksteen) zonder losse stenen of rotsblokken. Geen spoor van BB. De tijd dringt. We kunnen jammer genoeg niet langer blijven. Tijdens de afdaling jagen we een grote vogel op. Hij is donker met een kale, roze kop en zeilt met uitgespreide vleugels de helling af. Een van ons ziet hem in een flits: voor de waarnemer onmiskenbaar een BB![]

Het eerste complete exemplaar van BB is in goede staat in de collectie van het Natuurmuseum Rotterdam opgenomen onder nummer NMR 9989-01606.

BROEDHEUVEL VAN
AEPYPODIUS BRUIJNII (ZIE
PIJL) OP MOUNT NOOK,
WAIGEO, 10 OKTOBER
2002;
(RECHTSBOVEN: KEES HEIJ).
[FOTO:
WAIGEO EXPEDITION 2002]

LINKS: HET EXPEDITIE-
TEAM DAT MOUNT NOOK
BEKLOM, VLNR: YAN
D'OUWE, KEES
MOELIKER, KEES HEIJ,
NEELIS FLIJ.
RECHTS:
HET KADAVR VAN
AEPYPODIUS BRUIJNII NA
EEN CONSERVERENDE
BEHANDELING MET
ALCOHOL TE SORONG.
[FOTO:
WAIGEO EXPEDITION 2002]